

20 august 1920 Bucureşti-5 mai 2006 Văratec

Zoe Dumitrescu-Buşulenga s-a născut la Bucureşti, pe 20 august 1920, într-o familie înstărită, ca fiică a juristului Nicolae Dumitrescu și a Mariei Dumitrescu (Apostol) profesoară de limba română și franceză. A beneficiat de o educație aleasă, înconjurată de cărți. Cânta la pian ca o adevărată pianistă. Și-a însușit, din casă, franceza și germana. A urmat studii muzicale la Conservatorul „Pro - Arte”, studii juridice și filologice - a dobândit licența în engleză.

A susținut teze de doctorat în Drept („Evoluția noțiunii de suveranitate”) și în Filologie („Renașterea - Umanismul - Dialogul artelor”). A devenit profesor universitar, apoi șeful Catedrei de Literatură Comparată de la Universitatea din București și director al Institutului de Istorie și Teorie Literară G. Călinescu. În 1974 a fost aleasă membru corespondent al Academiei Române, iar în 1990, academician. Această devenire excepțională are la temelie mediul în care s-a dezvoltat, familia și respectul care i s-a cultivat, din perioada formării sale, față de cultură, muncă și disciplină.

După 1990, au fost voci, atât oameni de cultură cât și alții, care au abandonat cultura la jumătate (în asemenea dispute, oamenii simpli nu vor fi niciodată voci, ei rămân verticalitatea lor), care au condamnat-o, afirmând că ar fi fost prietenă cu Elena Ceaușescu și că l-a comparat pe Nicolae Ceaușescu cu Eminescu, iar epoca de aur cu cea a lui Pericle, epocă de maximă înflorire culturală a Greciei antice. E firesc să ne întrebăm, cum altfel și-ar fi putut continua activitatea? Și cât ar fi pierdut cultura română dacă nu și-ar fi perpetuat activitatea?

Atunci când te găsești în fața unui dușman puternic, îi întinzi ceea ce știi că își dorește ca să-ți păstrezi identitatea și să nu faci rău poporului tău. Iată ce a consemnat profesorul Mihai Zamfir, colegul de an al distinsei profesoare Zoe Dumitrescu-Buşulenga: „Mai târziu, câteva lucruri aparent neverosimile i s-au întâmplat profesoarei mele. Întrun moment de relativă liberalizare, pentru a demonstra deschidere politică, Ceaușescu a oferit câteva locuri în temutul Comitet Central. Din eroare, probabil, a pătruns acolo și un intelectual de mare clasă, Zoe Dumitrescu-Buşulenga... E adevărat, Doamna Zoe n-a făcut mulți purici în acel club închis, dar, ca reflex al trecerii ei „prin camera pestiferă”, a ocupat mai târziu funcții importante în domeniul culturii.

În ceea ce mă privește, am avut față de noile și neașteptatele identități ale profesoarei de literatură universală o singură perspectivă, necontrazisă de fapte: acolo unde doamna Zoe ajungea să joace un

rol conducător, aria civilizației se extindea în mod automat. Iar în funcțiile mai mult sau mai puțin înalte pe care le-a avut nu a făcut niciodată rău, ci doar bine – cât mai mult bine. Doamna Zoe a rămas mereu Doamna Zoe. În România a reprezentat un caz rarissim, poate unic”. (Doamna Zoe, România Literară, nr. 20/19 mai 2006, p.10) A făcut ca mai toți, concesii, dar nu compromisuri. A folosit o diplomatie de tip renascentist și calitatea de profesor, cercetător, istoric literar ș.a. i-a rămas întregă. A dovedit câteva acte de curaj dictate de dorința de a răspândi cultură.

Astfel, prin anii '50 când intelectualii erau arestați pentru te minunezi ce, „Doamna Zoe” a făcut studenților de la Filologie o surpriză care putea s-o coste scump: L-a invitat pe Gala Galaction în amfiteatrul Odobescu (de la Filologie) și glorificându-i opera și activitatea literară, a elogiât valoarea Bibliei, carte de căpătâi a civilizației creștine, în traducerea fără egal a părintelui Gala Galaction (Grigorie). La final, cei doi s-au îmbrățișat și tot amfiteatrul a aplaudat furtunos. Neavând încotro, au aplaudat, desigur, și vigilentele organe prezente la datorie. Doamna Zoe considera Biblia drept cartea de căpătâi a umanității, indispensabilă unei culturi temeinice.

Le-a dat Biblia ca material bibliografic de studiat. S-a certat cu secretarii de organizație, cărora le-a spus: „Sunteți niște incuți, n-aveți decât s-o tăiați! Și n-au îndrăznit că, într-adevăr, erau cam incuți. Poate că și de la această primă carte a umanității și nu numai formației sale de filolog i se datorează cultul pe care-l avea pentru cuvânt; se considera Cetățean al Galaxiei Gutemberg; eu cred în cuvânt, pentru că cuvântul este Logos, cuvântul este sfânt. Profesarea cuvântului este un lucru sacru ... Cuvântul are permanență, rămâne scris, îl recitești cum recitești rugăciunile, îl recitești în fiecare zi: din unele cărți mai des, mai rar din altele”. (Gardianul, marți, 13 sept 2005)

Să nu uităm, de asemenea, formula cu care Zoe Dumitrescu-Buşulenga deschidea sesiunile științifice – doamnelor și domnilor – în perioada anilor '70, ani de ascensiune ai tovarășului. Cultiva relațiile cu instituțiile și oamenii de cultură străini și, în același timp, își încuraja colaboratorii să procedeze la fel, acoperindu-i față de autorități, pentru a păstra atât cât era în puterile sale o prezență în lumea civilizată spiritul românesc. În felul acesta, Institutul Călinescu a fost unul dintre instituțiile academice care, probabil, a întreținut cele mai intense și fructuoase legături internaționale, în pofida opreliștilor impuse de statul socialist. Ilustrând parcă, spusele cronicarului – „nu e omul la cârma vremurilor, ci bietul om sub vreme” și atitudinea sa s-a adaptat, cu diplomatie, condițiilor impuse de istoria acelor vremi. Chiar dacă a rostit vorbe care nu i se potriveau, acestea i-au fost dictate de decizii pe care nu a putut să le respingă: acorda întâietate salvării instituției.

Referitor la acest aspect, regretatul, istoric și critic literar Alex Ștefănescu a fost și mai tranșant, dar și mai realist, scriind, următoarele: „Ca să fie lăsată în pace, ca să i se îngăduie să facă opera de

educație umanistă în România și să contribuie la afirmarea culturii române în lume (și nu ca să obțină - asemenea altora - înalte titluri prin impostură), Zoe Dumitrescu-Buşulenga l-a tratat curtenitor pe Nicolae Ceaușescu. Pentru această diplomație inofensivă, prin care și-a câștigat nimic altceva decât dreptul de a-și face datoria, a fost stigmatizată în repetate rânduri după 1989, atât de justițiarii maniacali, lipsiți de simțul nuanțelor, cât și de unii tineri prost educați, din categoria celor care mânjesc statuile cu vopsea. Este infinit regretabil că nu s-a format un curent de opinie împotriva unor asemenea acte de vandalism.

Am asistat cu toții, aproape fără nici o reacție, la defăimarea unui om căruia trebuie de fapt să-i purtăm recunoștință”. (România Literară, nr. 19/12 mai 2006, p. 6) Când membrii prezidiului au deliberat asupra soartei mele, consemnează Alex Ștefănescu- care, student fiind la Filologie, cu exuberanța celui care ieșea din adolescență, a improvizat o parodie după „Împărat și proletar”, cu titlul „Țăran și secretar”, în care-l compara pe bietul colectivist cu proletarul lui Eminescu s-a considerat că studentul a făcut afirmații dușmănoase la adresa regimului, s-a programat o adunare pe facultate, la care au luat parte și profesori.

Scopul propus era excluderea lui Alex Ștefănescu din U.T.C. și cum această pedeapsă, celui care denunțase, George Radu Serafim, nu i se părea suficientă, acesta a propus exmatricularea și din facultate și trimiterea acestuia în producție. În continuare, cităm gândurile celui propus la condamnare. „Aveam ochii în lacrimi, dar nu reușeam să plâng. O vedeam pe Zoe Dumitrescu-Buşulenga în prezidiu și îmi aminteam cu câtă înflăcărare vorbea - la cursurile pe care le ținea în același amfiteatru Odobescu”-despre datoria de a ne iubi și respecta semenii. Prelegerile sale de literatură universală nu erau niciodată prezentări neutre ale unor autori și opere, ci emoționante lecții de umanism. Dar îmi spuneam cu o ironie amară în sinea mea principiile nobile enunțate excathedra nu sunt aplicabile în viața de zi cu zi.

Mă înșelam și era și nedrept. Chiar în clipa aceea Zoe Dumitrescu-Buşulenga l-a fulgerat cu privirea pe George Radu Serafim și l-a admonestat cu dispreț: -Dumneata îți depășești atribuțiile! Ștefănescu este un student eminent și soarta lui o hotărâm noi, profesorii lui, nu dumneata... Când membrii prezidiului au deliberat asupra soartei mele, Zoe Dumitrescu Buşulenga a fost categoric împotriva

variantei eliminării din facultate. Punctul ei de vedere s-a impus”.

În finalul articolului „Zoe Dumitrescu-Buşulenga a spus NU securității”, Alex Ștefănescu sintetizează în câteva rânduri, cum reușea acest om superior „Profesoara mea și a renumitei om de cultură și celebrei epigramiste Elis Râpeanu, căreia i-a fost studentă, nespuse de prețuită și admirată și în semn de pioasă recunoștință i-a dedicat cartea „Lumină din Lumină”. (Marea Profesoară Zoe Dumitrescu-Buşulenga - Editura Printeuro, Ploiești, 2007 - una din principalele surse folosite în realizarea

acestei evocări) Prin urmare consemnarea aceeaşi cu cea a lui Alex Ştefănescu - în paranteză sau în afara acesteia, este pe deplin îndreptăţită. Merită să citez cele consemnate succint dar foarte convingătoare aprecieri a lui Alex Ştefănescu:

„Fără să declare în mod deschis autorităţilor, străduindu-se chiar - cu o diplomaţie luminoasă de om de Renaştere - să rămână în relaţii cordiale cu persoanele oficiale şi, în măsura posibilităţilor, să le ... educe...”. Ca profesoară a susţinut sistematic şi eficient cauza libertăţii şi a demnităţii cum justificat precizează şi Elis Râpeanu. Zoe Dumitrescu-Buşulenga a lăsat o zestre culturală demnă de o personalitate renaşcentistă şi iluministă. N-a fost doar o prezenţă luminoasă în viaţa publică şi la catedră, n-a fost numai omul care şi-a asumat multiple responsabilităţi, precum: director al Institutului de Istorie şi Teorie Literară G.Călinescu; vicepreşedintă a Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice; Preşedintă a Comitetului Naţional Român de Literatură Comparată; membră în Biroul Executiv al International Comparative Literature Association; visiting professor la Amsterdam; directoare a Revistei de Istorie şi Teorie Literară; membră a Academiei Române etc, şi autorul unor opere care îmbogăţesc tezaurul nostru cultural.

Istoricul şi criticul literar Alex Ştefănescu a strâns, cu migală, titlurile apariţiilor, ca într-o adevărată listă de lucrări foarte cuprinzătoare, pe care am găsit-o în articolul „Ce urât ne-am purtat cu Zoe Dumitrescu-Buşulenga” din revista România Literară, nr.19/12 mai 2006.

STUDII ŞI ESEURI - Ion Creangă, Bucureşti, Ed. pentru Literatură; Eminescu, Bucureşti, Ed. Tineretului; col. „Oameni de seamă”, Surorile Brontë, Bucureşti, Ed. Tineretului; col. „Oameni de seamă”, 1967; Valori şi echivalenţe umanistice, excurs critic şi comparatist, Bucureşti, Ed. Eminescu; col. „Sinteze”, 1973; Sofocle şi condiţia umană, Bucureşti, Ed. Albatros; col. „Contemporanul nostru”, 1974; Renaşterea, umanismul şi destinul artelor, Bucureşti, Ed. Univers, 1975; Eminescu -Cultură şi creaţie, Bucureşti, Editura Eminescu, 1976; Itinerarii prin cultură, Bucureşti, Editura Eminescu, 1982 (Culegere de articole grupate în patru capitole: I. Portrete pentru o istorie a culturii române, II. Literaturi Străine, III. Miscellanea, IV. Gânduri de umanist); Eminescu şi romantismul german, Bucureşti, Ed. Eminescu 1986 (Ed. Universal Dalsi, 1999); Muzica şi literatura: scriitori români (în colaborare cu Iosif Sava), Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1986 (vol. II, 1987; vol. III, 1994); Eminescu: viaţă, creaţie, cultură, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1989; Eminescu şi muzica (în colaborare cu Iosif Sava), Bucureşti, Ed. Muzicală, 1989.

IMPRESII DE CĂLĂTORIE -Periplu umanistic, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1980 (însemnări eseistice despre Grecia, Italia, Anglia, Olanda, Franţa). -Tot Zoe Dumitrescu-Buşulenga a coordonat Istoria Literaturii Române. Studii. Bucureşti, Ed. Academiei (fiind şi autoarea unor studii din cuprinsul ei).

PREFEŢE LA VOLUME de: Ioan Alexandru, Hans Christian Andersen, Vasile Băncilă, Johannes Becker, Janos Bencsik, Amita Bhowse, Elvira Bogdan, I. L. Caragiale, Mircea Cărtărescu, Adelbert von Chamisso, Geoffrey Chaucer, Ion Creangă, A. J. Cronin, Rosa del Conte, C. Dobrogeanu Ghinea, Iosif Constantin Drăgan, Charles Drouhet, Mircea Eliade, Mihai Eminescu, Lucreţia Filipescu, Antonio Fogazzaro, J. W. Goethe, Nicolae Iorga, Nikos Kazantzakis, Rudyard Kipling, Heinrich von Kleist, George Lăzărescu, C. Negruzzi, Radu Niculescu, Camil Petrescu, Al. Philippide, Edgar Allan Poe, Armando Palacio Valdes, Samuel Pepys, Friedrich Schiller, William Shakespeare, Robert Louis Stevenson, I. M. Ştefan, Rabindranath Tagore, Elena Teodoreanu, Luigi Ugolini, Vasile Voiculescu ş.a. ca şi la cărţi precum: Cântarea Cântărilor (trad. de Ioan Alexandru), Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine (lucrare coordonată de Ioan Lupu şi Cornelia Ştefănescu), Mioriţa (ediţie îngrijită de Zoe Dumitrescu-Buşulenga), Crestomaţie de literatură română veche (coordonatori I. C. Chiţimia şi Stela Toma).

RECUNOAŞTERI pentru MERITE DEOSEBITE: -În 1990 este aleasă membru titular al Academiei

Române, iar în perioada 1990-1994 a îndeplinit funcția de vicepreședinte al acestui for. -Meritele sale ca personalitate a culturii europene au fost recunoscute prin alegerea sa ca membru al Academiei Europene de Științe și Arte. -Din 1991 până în 1997 a fost director al Școlii Române din Roma (Academia di Romania). -A fost distinsă cu premiul special al Uniunii Scriitorilor. -A fost onorată cu premiile „Herder”, „Adelaide Ristori” și „Pleiade”. -În 2003, președintele Ion Iliescu i-a acordat Ordinul Național pentru Merit în grad de Ofițer pentru întreaga activitate și contribuția la studierea, conservarea și promovarea patrimoniului cultural românesc.

Geo Călugăru

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ *Independența
prin Cultură*